

Climate change. Security implications

Ina Raluca TOMESCU

Associate Professor PhD

„Constantin Brâncuși” University of Târgu-Jiu

Abstract. Climate change presents a serious threat to the security and prosperity of the countries. Since climate change has far-reaching implications for human livelihoods and activities, the potential security implications are broad and complex. Domestically, the effects of climate change could overwhelm disaster-response capabilities. Internationally, climate change may cause humanitarian disasters, contribute to political violence, and undermine weak governments.

Key words: security, climate change, international security, threats, security risks.

Schimbările climatice reprezintă un proces cu caracter global cu care se confruntă omenirea în acest secol din punct de vedere al protecției mediului înconjurător.

Prima acțiune de combatere a fenomenului a avut loc în anul 1992 la Rio de Janeiro prin semnarea Convenției-cadru a Națiunilor Unite asupra Schimbărilor Climatice¹, prin care cele 194 de țări semnatare au convenit să acționeze pe termen lung în vederea stabilizării concentrației de gaze cu efect de seră din atmosferă la un nivel care să împiedice influența periculoasă a omului asupra sistemului climatic.

După cinci ani, la Kyoto în Japonia, țările dezvoltate au concretizat acțiunea de combatere a schimbărilor climatice prin asumarea unor angajamente de limitare și reducere a emisiilor de gaze cu efect de seră în perioada 2008-2012 și au identificat mijloacele de colaborare internațională în vederea atingerii acestor obiective.

Rapoartele științifice ulterioare au arătat că pentru atingerea scopului final al Convenției-cadru a Națiunilor Unite privind Schimbările Climatice sunt necesare acțiuni mult mai energice din partea tuturor țărilor, inclusiv din partea țărilor în curs de dezvoltare, astfel ca la nivel global să se înregistreze o scădere a emisiilor de gaze cu efect de seră de cel puțin 50% la nivelul anului 2050 comparativ cu nivelul de emisii din anul 1990. Această țintă de reducere stabilită la nivel global se poate realiza doar dacă țările dezvoltate vor reduce împreună emisiile de gaze cu efect de seră la nivelul anului 2050 cu valori procentuale cuprinse între 60-80% comparativ cu nivelul emisiilor din anul 1990².

Schimbările climatice reprezintă una din cele mai mari provocări cu care ne confruntăm. În ultimii 20 de ani, dovezile faptului că activitatea umană influențează climatul într-un mod

¹ Ratificată de România prin Legea nr. 24/1994.

² *Strategia națională a României privind schimbările climatice 2013 – 2020*, București, 2013, p. 4.

irevocabil s-au acumulat. Schimbările climatice din întreaga lume au loc în proporție de 90% din cauza acțiunilor umane¹.

Impactul schimbărilor climice se reflectă în: „creșterea temperaturii medii cu variații semnificative la nivel regional, diminuarea resurselor de apă pentru populație, reducerea volumului calotelor glaciare, creșterea nivelului oceanelor, modificarea ciclului hidrologic, modificări în desfășurarea anotimpurilor, creșterea frecvenței și intensității fenomenelor climatice extreme, reducerea biodiversității”². Rata de creștere „în cazul dioxidului de carbon a fost mai mare în ultimii 10 ani decât în oricare altă decadă, începând din anii '50, când a început monitorizarea. În prezent, acestea sunt cu 35% mai mari decât cele înregistrate în epoca preindustrială. Nivelul de metan și-a mărit de două ori și jumătate concentrația, în vreme ce procentul de oxid de azot a crescut cu 20%”³.

Schimbările climatice sunt considerate, în cel mai bun caz, ca un factor care multiplică amenințările și care agravează tendințele, tensiunile și instabilitatea existente. Provocarea principală constă în faptul că schimbările climatice reprezintă o sarcină suplimentară pentru statele și regiunile deja instabile și amenințate de conflicte. Este important să se recunoască faptul că riscurile nu sunt doar de natură umanitară; acestea includ de asemenea riscuri politice și de securitate care afectează în mod direct interesele europene. Mai mult, în conformitate cu conceptul de securitate umană, este evident că multe chestiuni referitoare la impactul schimbărilor climatice asupra securității internaționale sunt strâns legate între ele și necesită răspunsuri politice cuprinzătoare. De exemplu, îndeplinirea Obiectivelor de Dezvoltare ale Mileniului ar fi în pericol, deoarece schimbările climatice, în cazul în care nu sunt atenuate, pot anula ani de eforturi întreprinse în vederea dezvoltării⁴.

În general, din punct de vedere politic, mediul intern de securitate poate fi descris ca unul stabil, având în vedere criteriile general acceptate ce dau măsura unui mediu politic stabil (participare politică competitivă, legiferată; un sistem deschis de recrutare a aparatului executiv, independența legală și operațională a executivului, separarea puterilor⁵, libertatea presei etc), care conferă credibilitate statului, permițând atragerea de investiții private autohtone și străine, ca sursă de dezvoltare economică.⁶

În ciuda acestei realități, amenințările cu care se confruntă astăzi omenirea sunt adesea considerate (nu numai de politicieni) ca venind din surse mai puțin periculoase decât cele militare. Fiecare dintre amenințările globale de mediu (schimbările climatice, diminuarea stratului de ozon) poate ucide, dăuna, sărăci, sau reduce oportunitățile pentru acțiuni autonome (întreruperi ale fluxului de resurse necesare, deteriorarea drastică a calității mediului în interiorul și exteriorul statului național, imposibilitatea statelor în curs de dezvoltare de a satisface necesitățile unei

¹ Alvin Teoffler, Heidi Teoffler, *Război și antirăzboi*, Ed. ANTET XXX PRESS, București, 1995, p. 27.

² *Raportul ANPM privind starea mediului în România în anul 2012*, Ministerul Mediului și Schimbărilor Climatice, Agenția Națională pentru Protecția Mediului, <http://apmsv.anpm.ro/docfiles/view/107438>

³ Mircea Leonard Comșa, *Schimbările climatice și mediul internațional de securitate*, Conferința științifică Cercetări doctorale în domeniul justiție și afaceri interne, București, 2014, p. 3.

⁴ *Schimbările climatice și securitatea internațională*, Document al Înalțului Reprezentant și al Comisiei Europene adresat Consiliului European, Bruxelles, 14 martie 2008.

⁵ Roxana Dobrițoiu, *Aspects regarding the origins of the powers' separation inside the state in a historical juridical approach*, Annals of the Constantin Brancusi University of Targu Jiu- Juridical Sciences Series, No. 1/2014, pp. 83-98

⁶ Olivia Roxana Popescu, *Quality management and organizational change*, Annals of the Constantin Brancusi University of Targu Jiu-Letters & Social Sciences Series, Supplement 1/2016, p.21-24.

populații în creștere, conflicte urbane provocate de imigranții veniți din statele sărace)¹. Cu toate acestea, potrivit lui Barry Buzan, amenințările de mediu (și prin extrapolare pericolul reprezentat de o schimbare climatică la scară globală) au fost întotdeauna considerate o problemă de destin și nu neapărat o chestiune de securitate națională, deși acestea pot provoca unui stat pierderi la fel de mari sau chiar mai mari decât cele provenite din conflictele armate².

Problema securității este una ce dobândește tot mai multe dimensiuni: dimensiunea economică, dimensiunea socio-profesională, dimensiunea educației, dimensiunea protecției sociale și sănătății³.

Redefinirea conceptului de securitate se desfășoară într-un context în care actorii statali și nonstatali au viziuni diferite asupra provocărilor la adresa securității, în conformitate cu tradiționala distincție între nord și sud din relațiile internaționale: nordul și-a centrat atenția pe terorism și armele de distrugere în masă, în timp ce sudul este preocupat de sărăcie și subdezvoltare⁴. Așa au apărut concepte de genul securitate colectivă, securitate comună sau securitate prin cooperare⁵. Aceste trei concepte au o dimensiune militară predominantă deoarece realizarea stării de securitate va depinde, în mare măsură de contracararea provocărilor tradiționale la adresa securității, precum limitarea proliferării armelor de distrugere în masă și rezolvarea conflictelor înainte ca acestea să devină violente. Totuși, problemele legate de sărăcie, suprapopulare, degradarea mediului, schimbarea climei, reprezintă deja amenințări împotriva cărora trebuie angrenate resurse uriașe, atât de natură financiară, cât și umană⁶.

Cele mai recente studii arată că schimbările climatice sunt factorul de mediu care poate genera riscuri cu efecte combinate la toate nivelurile securității. Apariția schimbărilor climatice este posibilă din cauza acțiunii, deseori combinată, a factorilor naturali (eroziunea solului, ciclul hidrologic, sărăcirea surselor de apă) și a celor induși de activități umane (creșterea populației, urbanizarea masivă, activități agricole necontrolate)⁷.

Unii autori consideră că amenințările cele mai importante la adresa stabilității internaționale și a securității, în ceea ce privește problematica legată de climă, pot fi considerate următoarele⁸:

- Creșterea numărului de state slabe sau fragile – impactul climei ar putea limita și mai mult capacitatea de adaptare a statelor în curs de dezvoltare, mai ales din punct de vedere economic;
- Apariția unor conflicte intense între statele care afectează cel mai mult stabilitatea climatică și cele care sunt afectate de schimbările climatice;
- Intensificare a tensiunilor dintre nord și sud;

¹ D. Cosma, A. L. Holt, [Eco-efficiency-driver of sustainable development strategy](#), Annals of the Constantin Brancusi University of Targu Jiu- Economy Series, No. 4/2013, pp. 83-98

² Barry Buzan, *Poipoarele, statele și teama. O agendă pentru studii de securitate internațională în epoca de după Războiul Rece*, Ed. Cartier, Chișinău, p. 67.

³ Adrian Gorun, *Geopolitică, Geostrategie, Globalizare*, Ed. Academica Brâncuși, Târgu-Jiu, 2010, p. 172.

⁴ Nicolae Uscoi, *Securitatea internațională*, Editura Antet, București, 2002, pp. 41-45.

⁵ Gheorghe Nicolaescu, *Gestionarea crizelor politico-militare*, Colecția Geostrategie, Editura Top Form, București, 2003, pp. 12-13.

⁶ Ina Raluca Tomescu, Flavius Cristian Marcau, *The policy of the European Union on the climatic change. Security implications*, Proceedings “Strategic Changes in Security And International Relations”, Ed. Universității Naționale de Apărare “Carol I”, București, 2014, p. 98.

⁷ Nicolae Dolghin, Alexandra Sarcinschi, Mihai-Ștefan Dinu, *Riscuri și amenințări la adresa securității României. Actualitate și perspectivă*, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004, p. 40.

⁸ Mihaela Răileanu, *Climate security, an important concept in the post cold war era*, Academia Română - Institutul de Economie Mondială, București, 2016, pp. 147-149.

- Sporirea migrației;
- Riscuri la adresa economiei globale;
- Consecințe asupra sănătății;
- Lipsa apei;
- Mai multă energie nucleară;
- Provocare la adresa guvernelor existente.

Alți autori¹ apreciază că efectele schimbărilor climatice (care se fac resimțite deja în prezent: temperaturile cresc; calotele glaciare se topesc; fenomenele meteorologice extreme devin tot mai frecvente și câștigă în intensitate) generează consecințe în materie de stabilitate și securitate locală, regională și internațională:

1. Conflicte legate de resurse. Se constată deja, în numeroase puncte de pe glob, diminuarea suprafeței de terenuri arabile, penuria de apă, reducerea rezervelor alimentare și a stocurilor de pește și multiplicarea inundațiilor și prelungirea perioadelor de secetă.

2. *Prejudicii economice și risc pentru orașele de coastă și infrastructurile esențiale.* Potrivit estimărilor, o politică nemodificată în domeniul schimbărilor climatice ar putea să coste economia mondială până la 20% din PIB-ul mondial pe an și această proporție va crește încă și mai mult în cursul anilor ce vin².

3. *Pierderi de teritorii și litigii frontaliere.* Reculul coastelor și submersiunea de vaste zone ar putea antrena pierderi de teritorii și chiar dispariția de țări în întregime, de exemplu micile state insulare.

4. *Migrații datorate factorilor ambientali.* Potrivit ONU, până în 2020, se vor număra milioane de migranți „ambientali”, acest fenomen explicându-se, în esență, prin schimbările climatice.

5. *Situații de fragilitate și radicalizare.* Schimbările climatice ar putea să întărească în mod sensibil instabilitatea statelor eșuate, solicitând în exces capacitatea deja limitată a guvernelor de a face față eficace provocărilor cu care sunt confruntate.

6. Tensiuni legate de aprovizionarea energetică. Unul dintre principalele conflicte potențiale pentru obținerea resurselor este legat de o concurență sporită pentru accesul la resursele energetice și controlul lor, ceea ce, așa cum se manifestă, este o cauză a instabilității.

Schimbările climatice constituie un alt fenomen cu impact deosebit asupra stabilității și securității locale, regionale și globale. Prevenirea, dar, mai ales, limitarea efectelor nedorite ale acestui fenomen intră în sarcina tuturor instituțiilor statale, organismelor regionale și internaționale cu competențe în materie de protecție a mediului ambiant, precum și al organizațiilor societății civile (de la toate nivelurile de existență și manifestare a acesteia) cu vocație în domeniul amintit³. „Deși, la nivel național și regional, diverse țări se confruntă cu o multitudine de probleme specifice ale procesului economic și social, cele esențiale dezvoltării sunt comune, indiferent de regiunea geografică sau gradul de dezvoltare al țărilor.”⁴

¹ Petre Duțu, Fenomene diverse cu *impact asupra stabilității și securității locale, regionale și internaționale*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2012, pp. 30-32.

² *Changements climatiques et sécurité internationale*, <http://world-waterforum-2012-europa.eu/IMG/pdf/99389.pdf> p. 4.

³ Petre Duțu, op. cit., p. 54.

⁴ Sorin Purec, **Public Administration and Globalisation, Proceedings of the 4th International Conference on Finance, Accounting and Law (ICFA '13), Chania, Crete Island, Greece, august 2013, RECENT RESEARCHES in LAW SCIENCE and FINANCES.**

În aceste condiții, interesele divergente ale marilor puteri - unele interese de păstrarea avantajelor tehnologice, economice, geo-strategice, altele de potențialele beneficii sau privilegii pe care le-ar genera re poziționarea resurselor determină viziuni diferite privind protecționismul „verde”. Perspectiva conturării unor instituții internaționale relevante, din ce în ce mai implicate în rezolvarea acestei probleme globale pe care o reprezintă încălzirea climatică, precum și competiția pentru resurse vor produce dezechilibre ce vor modela lumea viitorului. Tot mai multe voci susțin faptul că abandonarea combustibililor convenționali este singura cale către reducerea riscurilor cu care se confruntă planeta, dar o astfel de lume, mai „verde” nu va fi lipsită de noi provocări geopolitice¹.

Cooperarea eficientă pentru gestionarea efectelor schimbărilor climatice nu este însă un lucru facil pentru că ea presupune modificări fundamentale în maniera actuală de abordare a relațiilor internaționale, putând modifica semnificativ prioritățile politicii internaționale în materie de securitate. Sub aspect politic, cooperarea globală pentru gestionarea efectelor schimbărilor climatice nu se poate realiza într-o atmosferă de competiție intensificată între state pentru accesul la resurse².

Schimbările climatice, alături de globalizare, migrație și schimbările tehnologice, vor constitui una din forțele critice care vor modela viitorul omenirii. Ele vor modifica fundamental modul nostru de viață, amenințările și riscurile cu care ne vom confrunta, precum și modul în care vom reacționa într-o lume tot mai interdependentă. Chiar dacă multe din aceste schimbări sunt impredictibile, este cert că ele se vor extinde dincolo de sfera lor tradițională și vor include aspecte legate de securitate și prosperitate pentru toate țările lumii.

Schimbările climatice pot conduce la abordări mai precaute în relațiile internaționale și la creșterea cooperării între state, care pot servi drept model și în privința altor probleme globale, precum securitatea energetică, prevenirea conflictelor sau reducerea sărăciei. Pe de altă parte, ele pot exacerba tensiunile existente în interiorul statelor sau între acestea, conducând la o politică a insecurității pe măsură ce fiecare țară se concentrează mai ales asupra autoprotecției, în contextul menținerii neîncrederii statelor cu privire la cooperarea internațională³.

¹ Mircea Leonard Comșa, op. cit., p. 4.

² I.Stoica, *Geopolitica schimbărilor climatice. Implicații asupra stabilității și securității internaționale*, în *Infosfera. Revista de studii de securitate și informații pentru apărare*, Anul I, nr. 2/2009, p. 64.

³ *Ibidem*, p. 65.